https://doi.org/10.52505/1857-4300.2026.1(326).04
CZU: 811.135.1’0

O versiune prescurtată a *Vieții cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (2) Text. Partea 1

Galaction VEREBCEANU

Doctor în filologie, conferențiar cercetător
E-mail: galaction.verebceanu@sti.usm.md
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0725-4893
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

An Abridged Version of *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (2) Text. Part 1

Abstract

The scientific edition of the popular novel about the life of Saints Barlaam and Joasaph contains the first part of the text transcribed from the Cyrillic script into Romanian, included between pages 196^{r} and 105^{v} of the Romanian manuscript with no. 1487 and preserved at the National Museum of Romanian Literature in Chisinau. The actual text of the Chisinau copy is preceded by a *Note on the edition*, in which, following a brief characterisation of the previous publications made in 2006 and 2007, the solutions adopted for the transcription of words that require additional explanations regarding the interpretation of phonetic values are described, as well as other aspects related to the editing of monuments in the Old Romanian language. The edition also includes a critical apparatus in which the mistakes and changes of the copyist, the unusual spellings or those that lend themselves to several interpretations, as well as the particular reproductions existing in previous printings have been included.

Keywords: alphabet, Romanian language, manuscript, popular novel, letter, text, phonetic value.

Rezumat

Ediția științifică a romanului popular despre viața sfinților Varlaam și Iosaf conține prima parte a textului transcris din grafia chirilică în limba română, inclus între filele 196^{r} și 105^{v} ale manuscrisului românesc cu nr. 1487 și păstrat la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău. Textul propriu-zis al copiei chișinăuiene este precedat de *Notă asupra ediției*, în care, după o scurtă caracterizare a publicărilor precedente realizate în 2006 și 2007, sunt descrise soluțiile adoptate la transcrierea slovelor care necesită explicații suplimentare la interpretarea valorilor fonetice, ca și alte aspecte ce țin

de editarea monumentelor de limbă română veche. Ediția mai cuprinde un aparat critic în care au fost incluse greșelile și modificările copistului, grafiile neobișnuite sau cele care se pretează la mai multe interpretări, precum și reproducerile particulare existente în tipăririle anterioare.

Cuvinte-cheie: alfabet, limba română, manuscris, roman popular, slovă, text, valoare fonetică.

Notă asupra ediției. Textul romanului popular hagiografic în versiune prescurtată, intitulat *Viața cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (în continuare *Varlaam și Iosaf*), este cuprins între filele 196^{r} și 218^{r} ale manuscrisului românesc cu nr. 1487 și păstrat la Muzeul Național al Literaturii Române din Chișinău. Textul scrierii s-a bucurat de câteva editări, toate realizate de cercetătorii Institutului de Filologie al AȘM, astăzi Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM[1].

Ediția critică a scrierii despre viața lui Varlaam și Iosaf urmărește un scop bine stabilit: a pune la dispoziția specialiștilor filologi și a tuturor celor interesați de vechiul nostru scris românesc textul lucrării, revăzut sub raportul transcrieri și interpretări particulare, constatate în ultimele două editări[2].

La fel ca alte ediții științifice vizând publicarea vechilor noastre monumente de limbă română, în reproducerea textului chirilic am folosit metoda transcrierii interpretative, ce are ca țintă stabilirea echivalenței dintre slovele chirilice și literele latine, urmărind, de asemenea, restabilirea limbii textului. În comentarea valorii slovelor ne-am bazat pe studiile de dialectologie istorică și pe cercetările consacrate

---

[1] Prima tipărire a scrierii despre viața sfinților Varlaam și Iosaf a apărut în 1989, la Chișinău, și se datorează criticului și istoricului literar Lazăr Ciobanu (Vezi Ciobanu 1989, pp. 276-318), cu mențiunea că textul manuscrisului a fost transcris cu alfabet rusesc și că nu conține date care să indice după ce copie a fost făcută transcripția. Însă o comparare a textului tipărit cu textul manuscrisului despre care discutăm confirmă o asemănare perfectă. Următoarele publicări ale textului *Varlaam și Iosaf* au fost realizate de criticul și istoricul literar Pavel Balmuș: a doua editată în 2006 la București, textul propriu-zis fiind precedat de un *Studiu introductiv*, ce cuprinde o scurtă descriere filologică a manuscrisului (Vezi Balmuș 2006, pp. 83-126), iar a treia editare a avut loc în 2007 la Chișinău (Vezi Balmuș 2007, pp. 298-346), cu semnalarea că textul reia, în întregime, versiunea bucureșteană. Ce trebuie însă menționat este faptul că titlul manuscrisului diferă întrucâtva de cel al ediției din 2006 și, implicit, de titlul original al copiei chișinăuiene, *cuvioșilor* devenind *preacuvioșilor*: *Viața* ***prea****cuvioșilor părinți Varlaam și Iosaf de la Indiia* (Vezi Verebceanu 2025, p. 104.)

[2] Din rândul acestora, consemnăm, de exemplu: literarizări: *ace**i**a* în loc de *ac**i**ia*, *dasc**ă**lului* în loc de *dasc**a**lului*, *des**ch**is* în loc de *deș**ch**is*, *dintr**e*** în loc de *dintr**u***, *dumnez**e**irea* în loc de *dumnez**ă**irea*, *frate**<le>*** *nostru* în loc de *frate-nostru*, *frumoas**e*** în loc de *frumoas**ă***, *ia**r*** în loc de *iar**ă***, *îm**po**trivă* în loc de *îm**pro**tivă*, ***i**ntrat* în loc de ***î**ntrat*, *m**aeș**trii* în loc de *m**ăi**estri*, *m**ă**car* în loc de *m**a**car* etc., substituiri de cuvinte: *avându-l* în loc de *învățându-l*, *a venit* în loc de *Avenir*, *unde* în loc de *oriunde* etc. Vezi, în aparatul critic al ediției, și omiterile de litere sau de cuvinte, adăugările de cuvinte inexistente în manuscris etc.

grafiei scrisului vechi românesc. Din această perspectivă, au fost păstrate oscilațiile ce reflectă uzul lingvistic al textului, grafiile fără acoperire fonetică fiind respinse. Menținând formele și termenii regionali, învechiți și/sau populari, am avut în vedere faptul că folosirea transcrierii interpretative presupune adaptarea grafiei chirilice la normele ortografice actuale, de care am ținut cont ori de câte ori a fost posibil.

În continuare, prezentăm soluțiile adoptate la transcrierea slovelor care necesită explicații suplimentare în interpretarea valorilor fonetice.

є inițială absolută sau inițială de silabă a fost echivalată prin *e* în formele pronumelui personal: **ѥѹ** = ***e****u*, **ѥл** = ***e****l*, **ѥи** = ***e****i* și în cele ale verbului *a fi*: **ѥсте** = ***e****ste*, **ѥра** = ***e****ra*, conform prevederilor ortografice actuale. La fel a fost interpretat **є** și în cazul cuvintelor comune de origine străină: **єѳіѡпѣскъ** = ***e****tiopească*, **персєщй** = *p****e****rs****e****ști*. Aceeași slovă marchează însă preiotarea la început de cuvânt sau de silabă, redând diftongul *ie*: **съ єс** = să ***ie****s*, **мъєстри** = *măi****e****stri*, **воєск** = *voi****e****sc*, și în această situație urmând indicațiile ortografiei de astăzi.

ѣ, în poziție medială și finală, precedată de consoană, a fost echivalată prin *ea*: **дминѣцъ** = *dimin****ea****ță*, **трѹпѣскъ** = *trup****ea****scă*, **нименѣ** = *nimen****ea***. Stabilirea valorii fonetice a slovei în poziție „moale”, deci urmată în silaba următoare de *e* sau *i*, este însă mai greu de determinat, întrucât **ѣ** putea fi echivalată, teoretic, fie prin diftongul *ea*, fie prin *e* deschis (*é*), fie chiar prin *e*. Dintre aceste trei posibilități, am optat pentru a doua și a treia variantă, ținând seama de faptul că textul editat a fost copiat într-o perioadă apropiată de epoca modernă a limbii române, aproximativ spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, când grafia chirilică era, de regulă, dependentă de tradiția ortografică. Prin urmare, **ѣ** din grafiile de tipul **стѣле** a fost transcrisă prin *é*: *st****é****le*, iar **ѣ** din exemplele **съ се ѳвѣце**, **ачѣстѣ** (**порѹчй**) a fost echivalată cu *e*: *să se înv****e****ță*, *ac****e****st****e*** (*porunci*).

ꙗ și **ѧ** au fost echivalate prin *ia* la inițială de cuvânt: **ѧ** (vb.) = *ia*, **ꙗръ** = ***ia****ră*, **съ ѧсъ** = *să* ***ia****să*, **ꙗстє** = ***ia****ste*, **ꙗтъ** = ***ia****tă* și la început de silabă: **съ тъинѹꙗскъ** = *să tăinu****ia****scă*, **съ грѣѧскъ** = *să gră****ia****scă*, **дърѹѧщє** = *dăru****ia****ște*, **вожщє** = *voi****a****ște*, cu excepția formelor pronominale: **ꙗ** = *ea*, **ѧ** = *ea*, **ꙗлє** = ***ea****le*.

Succesiunile **іѧ** și **їю** au fost păstrate și redate prin *iia* și *iiu*: **авїѧ** = *ab****iia***, **ѳпъръціѧ** = *împărăț****iia***, **пророчіѧ** = *proroc****iia***, **вїѧцъ**= *v****iia****ță*, **фїюлѹй** = *f****iiu****lui*. Evitând însă uniformizarea textului, seria **їа** a fost reprodusă prin *ia*: **пїатра** = *p****ia****tra*, **вїацъ**= *v****ia****ță*.

Forma de plural a substantivelor masculine ortografiate cu **и** a fost transcrisă prin *i<i>*: **фїи** = *fii<****i***> (*împărăteș****ti***), **мъєстри** = (*toți*) *măiestri<****i***>, **мърїи** = *Mării<****i***> (*Tale*).

о și **ѡ** au fost echivalate prin *o*: **аѹ сокотит** = *au s****oco****tit*, **ачелѡра** = *acel****o****ra*. În exemple ca **доаѡ** = *doao* posibilul element semivocalic *u* nu a fost notat.

ѹ în poziție finală, întrebuințată sporadic și nesigur[3], a fost menținută, în această situație slova nemarcând, credem, valoare fonetică, ci fiind un semn pur ortografic. De exemplu: **ботезѹ** = *botez**u***; cf. însă **ботез** = *botez*.

ъ și **ѫ**, corespunzând sunetelor *ă* și *î*(*â*) din limba de azi, au fost interpretate ca *ă* și *î*(*â)*. Slovele au o distribuție specializată, în sensul că **ъ** apare pentru redarea lui *ă*, iar **ѫ** pentru marcarea sunetului *î*(*â)*. De exemplu: **аѹ флъмѫнзит** = *au flă**m**â**n**zit*, **саѹ спъимѫнтат** = *s-au spă**im**â**n**tat*.

ь este notată în poziție finală și are valoare zero, nefiind transcrisă în niciun fel: **христось** = *Hristos*, **іωсафь** = *Iosaf*.

ѧ a fost transcrisă prin *îm*: **ѧпъръщецій** = ***îm**părățești*, **ѧпреѹнъ** =***îm**preună*; *în*: **ѧсъ** = ***în**să*, **ѧцълепш** = ***înț**ălept* și *î*: **ѧл** = ***î**l*, **ѧши** = ***î**și*.

г și **к** înainte de **є** și **и**, raportându-ne la regulile ortografice ale limbii române actuale, au fost redate prin *gh*, *ch*: **ѹнгю** = *un**gh**iu*, **wки** = *o**ch**i*, iar **ч** și **ц**, în aceeași poziție, au fost reproduse prin *ce*, *ci* și *ge*, *gi*: **ачел** = *a**ce**l*, **четн** = *c**e**ti*, **ценѹнки** = ***ge**nunchi*, **оурціе** = *ur**gi**e*.

Slovele suprascrise au fost coborâte în rând, fără vreo mențiune specială: **пѹсничй** = *pu**s**nici*. Excepție fac cuvintele terminate în consoane suprascrise, după care ar putea urma, în mod obișnuit, un **ъ** cu valoarea *ă* sau un **и** asilabic. În această situație slovele scrise deasupra rândului au fost culese cursiv: **дар** = da*r*, **деграб** = degra*b*, **порѹнчѣцием** = poruncé*ș*te-*m*, **синеш_** = sine*ș*.

Semnele diacritice proprii scrierii chirilice (accente, spirite etc.) nu au fost reproduse, slovelor cu valoare cifrică le corespund în transcriere cifre arabe, iar punctuația manuscrisului, lipsită de consecvență și având valoare arbitrară, este cea modernă.

Abrevierile, surmontate de titlă și denumind divinitatea și întemeietorul creștinismului, au fost întregite: **д~мнезеѹ** = *Dumnezeu*, **Ии~сь х~с** = *Iisus Hristos*, **сф~нтѹл д~хь** = *Sfântul Duh*.

Între paranteze unghiulare (<>) au fost trecute slovele și omisiunile copistului, iar între paranteze pătrate ([]) au fost date segmentele de cuvinte, cuvintele și porțiunile de text ilizibile, restabilite după sens sau prin comparare cu textele copiilor consultate[4].

Numărul fiecărei file este marcat în text, finalul filelor recto (ʳ) fiind redat cu o bară oblică (/), iar acela al filelor verso (ᵛ) cu două bare oblice (//).

---

[3] În tipăririle textului *Varlaam și Iosaf* din 2006 și 2007 exemplele cu *u* final par a fi cu mult mai numeroase, cauza constând în faptul că *iericului* i-a fost atribuită valoarea *u*. În realitate însă acest semn diacritic, notat în textele vechi și sub formă de apostrof (Vezi Teodorescu, Gheție 1977, p. 77), nu are calitate fonetică, ci separă, în manuscrisul cercetat, două cuvinte: primul terminat în consoană și al doilea începând cu o consoană, cum apare în unul din multele exemple: **ѧцълепш'ши** = *înțălept și*, transcris însă greșit *înțălept**u** și*.

[4] Așa cum începutul și sfârșitul textului (ff. 196ᵛ și 218ʳ) au fost puternic deteriorate de pe urma umezelii, cerneala prelingându-se asupra rândurilor scrise și formând pete ilizibile (vezi Verebceanu 2025, p. 103), am recurs la textele copiilor consultate, restabilind cuvintele și pasajele de text indescifrabile.

În aparatul critic au fost incluse greşelile şi modificările copistului, grafiile neobişnuite sau cele care se pretează la mai multe interpretări, precum şi comentariile specifice existente în ediţiile din 2006 şi 2007, cu trimitere la paginile respective ale volumelor tipărite.

O ultimă precizare se referă la alineatele textului, pe care copistul le-a evidenţiat marcând majuscula cu cerneală roşie. Am păstrat această divizare a copiei, reliefând cu aldin cuvântul ce deschide alineatul.

Referinţe bibliografice:

Studii şi izvoare

BALMUŞ, Pavel. O variantă basarabeană a „Vieţii cuvioşilor părinţi Varlaam şi Iosaf". Ediţie şi studiu introductiv de Pavel Balmuş. În: *Texte uitate – texte regăsite*. Vol. 6. Bucureşti: Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2006, pp. 85-126. ISBN(10) 973-1744-16-9.

BALMUŞ, Pavel. Viaţa preacuvioşilor părinţi Varlaam şi Iosaf de la Indiia. În: *Ipostaze ale literaturii române vechi şi premoderne*. (Secolele XVI-XVIII). Studii, cercetări şi texte. Alcătuire: Vlad Chiriac. Coordonare şi îngrijire a textelor: Pavel Balmuş, Svetlana Korolevski. Chişinău: Tipografia „Elan Poligraf", 2007, pp. 298-346. ISBN 978-9975-9729-6-3.

Ciobanu = ЧОБАНУ, Лазэр. *Кэрциле популаре ын Молдова.* Кишинэу: Литература артистикэ, 1989, pp. 276-318.

TEODORESCU, Mirela şi GHEŢIE, Ion. Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de ~. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.

VEREBCEANU, Galaction. O versiune prescurtată a *Vieţii cuvioşilor părinţi Varlaam şi Iosaf de la Indiia*. (1) Consideraţii filologice. *Philologia*. 2025, nr. 1, pp. 98-107. ISSN 1857-4300.

Manuscris românesc Muzeul Naţional al Literaturii Române din Chişinău 1487 = ms. MNLRC 1487.

Manuscris românesc Biblioteca Academiei Române 63 = ms. BAR 63.

Manuscris românesc Biblioteca Academiei Române 3186 = ms. BAR 3186.

Manuscris românesc Mănăstirea Putna 79 = ms. MP 79.

Text. Partea 1

196[r] *Viaţa cuvioşilor părinţi Varlaam*[5] *şi Iosaf de la Indiia*

Iaste la răsărit o ţară foarte mare ce să chiamă Indiia, cu norod mult şi îndestulată cu tot féliul de bogăţie şi de roduri mai mult decât alte ţări, încungiurată cu mări şi noianuri; şi să apropie p[ăm]ântul acela de hotarăle perseşti[6]. Acea ţară au fost luminată oarecând prin Sfântul Apostol Thoma, ci nu lăsasă până / **196v** [au sfâr]şit păgânătatea idolească, că mulţi, fiind împietriţi (cu ini[ma)[7], nu pri]imisă învăţătura

[5] Scris iniţial: **вррлаам**, apoi peste primul **р** s-a scris **а**.

[6] Scris iniţial: **персъцкй**, apoi peste **ъ** s-a scris **є**.

[7] Parantezele rotunde aparţin, aici şi în continuare, copistului.

cea mântuitoare și să ținea de înșă[lăciunea[8] ido]lească. Iară după vréme au crescut păgânătatea mai mult [ca spinei][9] și au înădușit pre sămânța cea bună a bunii cre[dinți, cât s-au făcut mai][10] mult norod păgânesc decât creștinesc.

Întru [acea țară era un împărat][11] oarecarele, cu numele Avenir, [cu putere și cu bogăție mare][12] și slăvit, iară cu sărăciia cea sufle[tească fi]ind [sărac][13], pent[ru] că era păgân și slujiia draci[lor, iară nu lui][14] Dumnezeu, să închina idolilor celor fără de suflet, [ia*r* mai ales că gonea][15] prea mult pre Biserica lui Hristos, iară mai vârtos pre în[văță]torii cei besericești, pre preoți și pre călugări, căci unii din boiarii lui, crezind în Hristos și cunoscând deșărtăciunea [l]umii aceștiia, au lăsat toate și s-au făcut călugări. Pentru ca[re] pricină de mare urgie s-au umplut împăratul acela și pre [mu]lți călugări prinzindu-i, i-au omorât. Și au poruncit pretu[tinde]nea să silească pre creștini ca să se închine idolilor. Și [au t]rimis prin toate laturile care era supt stăpânirea [lu]i scrisorile sale către domni și stăpân<i>tori ca, cu munci și cu féliuri de morți, să-i piiarză pre toți cei ce cred întru Hristos și nu vor să se închine idolilor. Drept acéea, mulți din credincioși să clătea cu gândurile. Și unii, neputând să rabde muncile, cădea din credință, iară alții sânguri să da pre sine la munci și, pătimind tare pentru Domnul Său, își punea sufletele sale pentru Dânsul. Iară cei mai mulți, tăinuindu-și credința sa cea bună, pentru frica slujiia Domnului întru ascuns, păzind poruncile Lui céle sfinte. Alții fugea prin pustii, iară mai vârtos călugării, ascunzindu-să prin munți și prin pustie, viețuia cu Dumnezeu.

Întru acea vréme, s-au născut împăratului un fiiu și au [fos]t numit numele lui Iosaf. Și era pruncul foarte frumos, a căruia // **197**[r] frumseața[16] cea trupească, cea fără de măsură mai înainte, însemna[17] pre frumseața cea mare a sufletului[18] carea vrea să fie (mai pre urmă). Și, adunând împăratul pre mulți vrăjitori și cétitori de stéle, i-au întrebat pre dânșii ce va fi pruncul cel ce s-au născut când va veni în vârstă. Iară ei, mult socotind, au zis că va fi mai mare decât toți împărații carii au fost mai înainte. Însă unul dintru[19] acii[20] cétitori de stéle, carele era mai înțălept, au zis către împăratul (nu din cétirea stélelor, ci precum Valaam odinioară din descoperirea lui Dumnezeu):

---

8 Cuvânt restabilit după ms. BAR 63, f. 65[r].
9 Îmbinare restabilită după ms. BAR 63, f. 65[r].
10 Pasaj restabilit după ms. BAR 3186, f. 1[v].
11 Pasaj restabilit după ms. MP 79, f. 161[r].
12 Pasaj restabilit după ms. MP 79, f. 161[r].
13 Cuvânt restabilit după ms. BAR 63, f. 65[r].
14 Pasaj restabilit după ms. BAR 63, f. 65[r].
15 Pasaj restabilit după ms. MP 79, f. 161[r].
16 Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *frumuseața*.
17 Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *îndemna*.
18 Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: urmează *lui*, neexistent în manuscris.
19 Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *dintre*.
20 Cf. Balmuș 2006, p. 92; Balmuș 2007, p. 305: *acei*.

„Vâr<s>ta pruncului ce s-au născut nu[21] va fi întru împărăţiia ta, ci întru alta mai bună şi fără de asămănare mai mare. Şi mi să pare că şi goană va lua de la tine pentru credinţa creştinească şi mă nădăjduiesc că nu va minţi această prorocie a mea”. Iară împăratul, auzind cum că fiiul lui va să fie creştin, s-au mâhnit foarte şi gândiia ce va face, ca doar nu s-ar împlini o prorocie ca acéea! Şi au socotit aşa: au zidit un palat deosăbi prea frumos, carele avea mulţime de casă luminate (şi împodobite) pentru ca acolo să fie hrănit Iosaf.

Unde începând a créşte şi întru înţălégere[22] a veni, au pus pre lângă dânsul tatăl său păzitori şi slugi tineri la vârstă şi frumoş la chip şi le-au poruncit lor ca să nu lasă pre nimenea să între la dânsul ca să nu vază pre nimenea[23] afară decât numai pre dânşii. Şi[24] încă le-au poruncit lor ca să nu-i arate lui nimic din céle ce să fac de scârbă întru această viaţă: nici să-i pomenească de moarte, nici de bătrânéaţă, nici de boală, nici altceva dintru unile ca acélea care ar fi putut să-i taie vesăliia lui, ci toate cele frumoasă şi veselitoare să puie înaintea lui, pentru ca totdeauna cu de acélea să se îndulcească şi să se sature mintea lui, ca să nu poată gândi cele ce vor să fie. Şi au poroncit ca nimenea să nu îndrăznească să-i grăiască lui vreun cuvânt pentru Hristos, pentru ca niciodată să nu auză de numele lui Hristos, că pre Acela mai mult decât pre toate să sârguia a-L ascunde de dânsul, / **197**[v] temându-să[25] să nu să plinească prorociia cetitoriului de stéle. Deaca să întâmpla să se bolnăvească vreunul din cei[26] ce îi slujiia lui, îndată poruncea de-l[27] scotea de la dânsul pre unul ca acela, iară în locul aceluia da pre alt tânăr, aşijderea frumos la chip, ca nimic de scârbă să nu vază ochii coconului.

Şi, înştiinţându-să cum că în pământul lui să află încă[28] oarecarii din călugări rămaşi, a cărora nici urma[29] socotea că nu va fi, s-au umplut de multă mânie şi au trimis degrab[30] propoveduitori prin toate cetăţile şi laturile, poruncind[31] ca după trii zile nimenea din rânduiala călugărească să nu să afle întru împărăţiia lui. Iară de să vor afla vreunii după acéle trei zile numite, pre aciia[32] cu foc şi cu sabie să-i omoară, că „aciia (zice) învaţă pre oameni ca să cinstească pre Cel răstignit ca pre Un Dumnezeu”.

---

21 Scris deasupra rândului.
22 Cf. Balmuş 2006, p. 92; Balmuş 2007, p. 305: *înţelegere*.
23 Scris iniţial: **нимѣнѣ**, apoi primul **ѣ** a fost corectat în **є**.
24 Scris deasupra rândului.
25 Cf. Balmuş 2006, p. 92; Balmuş 2007, p. 305: *temându-se*.
26 **є** scris deasupra rândului.
27 Cf. Balmuş 2006, p. 92; Balmuş 2007, p. 305: *de îl*.
28 Cf. Balmuş 2006, p. 93; Balmuş 2007, p. 306: *încă* omis.
29 Cf. Balmuş 2006, p. 93; Balmuş 2007, p. 306: *urmă*.
30 Cf. Balmuş 2006, p. 93; Balmuş 2007, p. 306: *de grabu*.
31 Cf. Balmuş 2006, p. 93; Balmuş 2007, p. 306: *poroncindu*.
32 Cf. Balmuş 2006, p. 93; Balmuş 2007, p. 306: *aceia*.

Deci, petrecând fiiul împăratului întru acéle palaturi ce era făcute pentru dânsul, neieșind de acolo nicăirea, au ajuns în vâr<s>tă de copil și au deprins toată învățătura etiopească și persească; și era înțălept[33] și cu minte și cu toate obicéiurile cele bune înfrumsățat. Deci au început a cugeta întru sine pentru ce au poruncit tatăl său ca să fie el păzit întru acea închisoare și cu totul să nu aibă voie a ieși de acolo. Și au întrebat de acéea[34] pre unul din cei ce era pre lângă dânsul, iară acela, văzind pre cocon cum că are înțălégere desăvârșit<ă> și foarte bună, i-au spus lui toate pre amăruntul ce au prorocit un cetitoriu de stéle pentru dânsul când s-au născut și cum au rădicat tatăl său goană asupra creștinilor, iară mai vârtos asupra călugărilor și pre mulți au omorât, iară pre ciialalți i-au izgonit din pământul său, temându-să ca „să nu fii (zice) și tu creștin”. Acéstea auzind fiiul împăratului, au tăcut și toate graiurile acelui tânăr, ascunzindu-le în inima sa, le socotea. Iară împăratul, tatăl său, adesăori îl cerceta pre el, că cu dragoste prea multă îl iubiia pre dânsul. Iară întru una din zile au zis Iosaf // **198**[r] cătră tatăl său:

– Voiescu[35], părintele <mieu>, ca să știu oareșice de la tine, de care totdeauna am scârbă și mâhniciune.

Iară pre tatăl său, durându-l inima de acéste cuvinte, au zis:

– Spune-mi, fiiule preaiubite, care iaste scârba céea ce te cuprinde pre tine și în degrabă mă voiu sârgui a o întoarce pre ea întru bucurie.

Iară fiiul său au zis:

– Ce iaste pricina închiderii méle aicea, că mă păzești înlăuntru acestor ziduri și porți și m-ai făcut cu totul să nu ies de aicea și să nu văz nimica?

Iară tatăl său au zis:

– Nu voiesc, fiiule, ca să vezi ceva din céle[36] ce ar fi putut a scârbi pre inima ta și a lua vesăliia ta, pentru că îți poftesc[37] ție ca să-ți viețuiești[38] toată viața întru dulcețuri neîncetate și întru tot feliul de bucurie și în veselie.

Iară fiiul au zis cătră tatăl[39] său:

– Să știi bine, tată[40], cum că această închisoare nu-mi aduce mie bu<cu>rie și vesălie, ci îmi face atâta scârbă și necaz, cât și sângură mâncarea și băutura nu mi să arată dulci, ci amară, pentru că poftesc ca să văzu toate cele ce sânt afară de acéste porți. Deci, deaca nu voiești să mă topesc de scârbă, apoi poruncéște-*m* mie ca să ies oriunde[41] voiu voi și să-mi îndulcesc sufletul mieu cu vedérea acelora pre care nu le-am văzut până acum.

---

33 Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 306: *înțâleptu*.

34 **а** scris deasupra rândului.

35 Scris inițial: **воеспъ**, apoi peste **пъ** s-a scris **кѵ**.

36 Scris inițial: **чєлє**, apoi peste primul **є** s-a scris **ѣ**.

37 Cf. Balmuș 2006, p. 93; Balmuș 2007, p. 307: *poftiiu*.

38 Scris: **вїєцѵєщє**.

39 Scris: **тааттъл**.

40 Scris: **тааттъ**.

41 Cf. Balmuș 2006, p. 94; Balmuș 2007, p. 307: *unde*.

Iară împăratul, auzind acéstea, s-au mâhnit şi cugeta că, deaca îl va opri pre el ca să nu iasă, mai de mare necaz şi mâhnire îl va umplea pre el. Şi au zis cătră fiiul său:

– Să fie, fiiule, după pofta ta.

Şi îndată au poruncit să aducă caii[42] cei[43] mai aleşi şi toate cele ce să cuvin cinstii împărăteşti să le gătească şi să iasă el neoprit oriunde va vrea. Şi au poruncit celor ce era împreună cu dânsul ca nimic mârşav sau de scârbă să nu lasă întru întimpinarea lui, ci toate cele bune şi frumoasă care veselesc ochii şi inima, acélea să-i arate lui. Şi încă au poruncit ca să tocmească, pre unde vra să iasă[44], danţuri cu cântece şi de tot neamul de organe musiceşti să meargă înaintea lui şi féliuri de privealişti, ca[45] cu acélea să se îndulcească mintea lui. / **198**[v]

Cu acel féliu de cinste şi mângăiare, ieşind adesăori fiiul împăratului întru una din zile, uitându-să slugile lui, au văzut doi bărbaţi, dintru carii unul era lepros, iară altul orb. Şi au întrebat pre cei ce era împreună cu dânsul:

– Cine sânt aciia şi pentru ce sânt într-acest féliu?

Iară ei, neputând să mai tăinuiască acea neputinţă omenească, au zis:

– Acéstea sânt patimi omeneşti, care din lucruri stricăcioasă şi din aşăzarea cea rea a trupului s-au obicinuit a să întâmpla oamenilor.

Iosaf au zis:

– D*a*r tuturor oamenilor să întâmplă acéstea?

Iară ei au zis:

– Nu tuturor, ci numai celora ce li să întoarce sânătatea din prisosirea umezélelor celor réle.

Şi iară au întrebat Iosaf, zicând:

– D*a*r deaca nu s-au[46] obicinuit a să întâmpla acéstea tuturor oamenilor, ci numai unora, apoi ştiu dar acéia pre carii au a-i ajunge acéste rele sau îndată, de năprasnă, fără de ştire vin asupra omului?

Iară ei au zis:

– Cine din oameni poate să ştie céle ce vor să fie?!

Şi au încetat Iosaf de a mai întreba. Şi să întrista cu inima de lucrul ce văzusă neobicinuit şi s-au[47] schimbat chipul féţii lui. Şi nu după multe zile, iarăşi mergând pre cale, au întimpinat[48] pre un om foarte bătrân, cu faţa zbârcită[49] şi cu pulpele slăbănogite, gârbov şi cu totul încărunţit[50] şi cu dinţii căzuţi, carele grăiia cu zăbavă.

---

42 Scris: **каиїй**.

43 Scris: **чеїй**.

44 Scris iniţial: **ѣаръ**, apoi peste **ѣ** s-a scris **с**.

45 Scris iniţial: **ша**, apoi peste **ш** s-a scris **к**.

46 **ѵ** scris deasupra rândului.

47 Cf. Balmuş 2006, p. 95; Balmuş 2007, p. 308: *ş-au*.

48 Cf. Balmuş 2006, p. 95; Balmuş 2007, p. 308: *întâmpinat*.

49 Scris: **збжчирчиптъ.**

50 Scris: **ѧкъръѵнтцит.**

Și, văzindu-l pre el, Iosaf s-au spăimântat și, poruncind ca să aducă pre acel bătrân aproape de sine, au întrebat pre cei ce l-au adus pre el:

– Cine iaste acesta și pentru ce iaste într-acest féliu?

Iară cei ce era cu dânsul au zis:

– Acesta are mulți ani acum și câte puțin, scăzindu-i vârtutea lui și slăbind cu mădulările, au ajuns la acéste bătrânețe pre care le vezi.

Iosaf au zis:

– Și ce va fi de aici înainte bătrânului acestuia deaca va trăi ani mai mulți?

Iară ei au zis:

– Nimic alt<ă> fără numai moartea îl va lua pre el.

Tânărul au întrebat:

– Da*r* tuturor oamenilor le zace înainte aceasta sau numai unora să întâmplă?[51]

Iară ei au răspuns:

– De nu va întâmpina pre om moartea în vrémea tinerețelor, apoi cu neputință iaste omului a nu veni la niște bătrânéță ca acéstea, // **199**[r] îndelungându-să anii lui.

Tânărul au întrebat:

– Dară în câți ani vin acéstea asupra cuiva? Și deaca negreșit iaste înainte moartea, apoi oare nu iaste vreun meșterșug prin carele ar fi scăpat omul de moarte și să nu vie întru[52] această nevoie?

– Iară aceia au zis către dânsul:

– În optzeci de ani sau întru o sută vin oamenii întru acéste[53] bătrânéță și după aceasta mor. Și nu să poate întru alt féliu a fi, pentru că datorie firească iaste moartea și nescăpată iaste venirea ei.

Acéstea toate deaca au văzut și au auzit acel tânăr înțelept, oftând[54] dintru adâncul inimii, au zis:

– Deaca sânt acestea așa, apoi amară iaste viiața aceasta și plină de toată durérea. Și cum poate cineva a fi fără de nevoie, fiind totdeauna întru așteptarea morții, a căriia venire nu numai că iaste nescăpată, ce și neștiută precum ați zis.

Deci s-au dus în palaturile sale și s-au făcut întru mare mâhniciune, neîncetat cugetând de moarte. Și grăiia întru sine: „Deaca toți mor, apoi și eu voiu muri și încă nu știu când voiu muri. Iară deaca voiu muri, cine mă va mai pomeni pre mine? Că cică prin vréme multă toate vin întru uitare”. (Și gândiia): „Oare nu iaste alta oarecare viiață după moarte și altă lume?” Și era foarte turburat de acéste gânduri, însă n-au spus tătâne-său fără numai pre cel mai sus-pomenit păzitoriu al său de multe ori îl întreba de știe undeva pre unul ca acela care ar fi putut să-i vestească lui pentru toate și să-i întărească mintea lui carea slăbisă de gânduri. Iară el îi zicea:

---

51 Scris: **ѳпѫмпълъ**.

52 Scris **ρ** peste o slovă indescifrabilă.

53 Scris inițial: **ачѣстѣ**, apoi ultimul **ѣ** fost corectat în **є**.

54 Scris: **ѡфпѫндн**.

– Ț-am spus ție mai înainte cum că tatăl tău pre acii pusnici înțălepți carii totdeauna cugeta de unile ca acestea pre unii i-au omorât, iară pre alții cu mănie i-au izgonit. Și acum nu știu pre nimenea dintru unii ca aciia în hotarăle acestea.

Iară el, umplându-să de multă scârbă de aceasta, să rănea cumplit cu sufletul și viețuia întru scârbă neîncetat. Pentru acéea toate céle dulci și frumoasă ale aceștii lumi era înaintea / **199**[v] ochilor lui ca niște necurății[55] și urăciune. Iară Dumnezeu, Cel Ce voiaște ca să se mântuiască toți și să vie întru cunoștința adevărului după obicéiul Său cel iubitoriu de oameni și cu mila Sa, au povățuit și pre acest cocon[56] la calea cea dreaptă întru acest chip.

Era întru acea vréme oarecarele călugăr înțălept și desăvârșit întru fapte bune, cu numele Varlaam, cu treapta preot, viețuind în Pustiia Senarid. Acela, fiind povățuit[57] de oarecare descoperire dumnezeiască, s-au înștiințat de cele pentru fiiul împăratului și, ieșind din pustie, ș-au schimbat hainele sale și s-au prefăcut pre sine în chip de negutitoriu. Și, întrâ<n>d întru o corabie, s-a dus la împărăția Indiei. Și, înotând la cetatea unde avea fiiul împăratului palaturi, au petrecut acolo zile multe[58]. Și au ispitit cu de-adinsul céle pentru dânsul și cine sânt cei mai de aproape lui. Și înștii<n>țindu-să pentru păzitoriul cel mai sus pomenit cum că iaste mai aproape decât[59] toți fiiului împăratului, s-au apropiiat cătră dânsul deosăbi și au zis:

– Voiesc să știi, domnul[60] mieu, cum că eu sânt negutitoriu și am venit dintru o țară departe și iaste la mine o piatră scumpă căriia asemenea niciodată nicăirea[61] nu s-au aflat și nimărui până acum nu o am arătat pre ea, iară[62] ție îți spuiu acum pentru dânsa, că te văz pre tine bărbat înțelept și priceput. Du-mă, dară, pre mine cătră fiiul împăratului și voiu da lui această piatră, al căruia prețu nimenea nu poate să-l prețuiască, pentru că fără de asămănare covârșaște pre toate lucrurile céle bune și de mult preț, căci că orbilor[63] le dă vedére, surzilor auzire, muților grăire, celor neputincioși sănătate[64] și pre draci îi izgonéște din oameni; cătră aceasta și pre cei fără de minte foarte îi înțălepțéște și toate céle bune și poftite le dăruiaște celuia ce o câștigă // **200**[r] pre dânsa.

Iară păzitoriul au zis cătră dânsul:

– Te văzu pre tine om bătrân, iară graiurile tale te arată pre tine că te lauzi fără de măsură. Căci că și eu câte pietri scumpe și mărgăritare de mult prețu am văzut și

---

55 Scris inițial: **нєкѹръцїє**, apoi **й** final a fost modificat în **є**.
56 Scris inițial: **кѹконь**, apoi **ѹ** a fost modificat în **є**.
57 Scris inițial: **вовъцѹит**, apoi primul **в** a fost corectat în **п**.
58 Cf. Balmuș 2006, p. 96; Balmuș 2007, p. 310: *multe* omis.
59 Cf. Balmuș 2006, p. 96; Balmuș 2007, p. 310: *de cât*.
60 **о** scris deasupra rândului.
61 Scris inițial: **никъири,** apoi **и** final corectat în **ѣ**.
62 Cf. Balmuș 2006, p. 97; Balmuș 2007, p. 310: *iar*.
63 Scris: **ѡрбимор**.
64 Scris: **синъптатє**.

la sine-m le-am avut, iară piatră să aibă acest féliu de puteri, precum ai zis[65] tu, nici am văzut, nici am auzit. Însă arată-o mie pre dânsa și deaca va fi după cum spusăși, degrabă te[66] voiu duce la fiiul împăratului și cinsti[67] te vei învrednici de la dânsul și plată vei lua.

Iară Varlaam au zis:

– Bine ai zis că n-ai văzut, nici ai auzit nicăirea de o piatră ca aceasta, însă créde cuvintelor méle[68] că o am pre ea și nu mă laud, nici mințu la bătrânéțele mele, ci adevărul grăiesc. Iară aceasta că ai cerut ca să o vezi pre ea, ascultă cuvântul mieu: piatra mea iaste de mult preț, împreună cu lucrările și cu putérile[69] cele mai înainte zisă, către acélea are și această putere că nu poate îndată să o vază pre ea acela carele nu-și are ochii sânătoși și trupul curat și cu totul nespurcat, pentru că, deaca vreunul ca acesta va căuta îndată spre această piatră cinstită, apoi și vedérea ochilor își pierde și mintea. Și eu, știind meșterșugul doftoriei, văzu cum că nu sint ochii tăi sânătoși și mă tem a-ți arăta ție piatra[70] mea, ca să nu fiu pricină orbirii tale. Iară pentru fiiul împăratului am auzit cum că are viață curată și ochi sânătoși și vă*d* luminat. Pentru aceasta, lui voiesc a-i arăta această comoară, iară tu nu fii nepurtătoriu de grijă de aceasta, ca să nu lipsăști pre domnul tău de o neguțitorie ca aceasta.

Iară el au zis către bătrânul:

– Deaca sint acéstea așa, nu-m arăta da*r* mie piatra, pentru că cu multe necurății m-am spurcat și vedérea nu o am sânătoasă precum ai zis, iară eu cred cuvintelor tale și nu mă voiu lenevi a[71] spune domnului mieu.

Și, întrâ<n>d în palat, tânărul acela au spus lui Iosaf toate pre amăruntul. Iară el, auzind de la păzitoriu acéle cuvinte, au simțit în inima / **200**^{v} sa oarecare bucurie și vesălie duhovnicească și au poruncit să bage degrab înlăuntru pre un neguțitoriu ca acela.

Și au întrat Varlaam către feciorul împăratului și s-au închinat lui și l-au urat pre el cu cuvinte înțălépte și dulci. Iară fiiul împăratului i-au poruncit lui să șază. Și ieșind paznicul afară, au zis Iosaf către bătrânul:

– Arată-mi piatra cea de mult preț de care mari oarecare și minunate ai grăit paznicului mieu.

Iară Varlaam au început a întinde către dânsul vorba sa așa:

– Toate céle spusă de mine ție, o, împărate, adevărate sânt și fără de îndoială că nu iaste cu dreptate a grăi noi ceva minciună înaintea Mării<i> Tale. Însă, mai înainte până ce nu voiu cunoaște gândul tău, nu pociu a-ți arăta ție taina cea mare, că au

---

65 Scris: **зисс.**

66 **т** scris peste **д**.

67 Scris: **чинстїй**.

68 Scris inițial: **мѣме**, apoi peste partea finală a slovei **м** s-a scris **є**.

69 Urmează **єїй** anulat prin ștergere.

70 **ї** scris peste, probabil, **ъ**.

71 Cf. Balmuș 2006, p. 97; Balmuș 2007, p. 311: *a-i*, cu *i* inexistent în ms.

zis Stăpânul mieu[72]: *Ieşit-au sămănătoriul să samene sămânţa sa şi când sămăna, una au căzut lângă cale şi pasările ceriului o au mâncat pre ea*[73]*, iară alta au căzut pre piatră şi, răsărind s-au uscat pentru că nu avea umezeală, iară alta au căzut în spini şi o au înăduşit pre ea spinii, iară alta au căzut pre pământ bun şi au dat rod însutit*. Deci, de voiu afla şi eu în inima ta pământ bun şi roditoriu, nu mă voiu lenevi a sămăna întru tine sămânţa cea dumnezeiască şi a-ţi arăta taina cea mare. Iară de-ţi va fi pământul pietros şi de va fi plin de spini şi lângă cale călcat de toţi cei ce trec pre dânsa, apoi mai bine iaste întru acest féliu de pământ nicidecum a nu pune sămânţa cea mântuitoare; şi a nu o da pre ea spre răpirea pasărilor şi a hiarălor, înaintea cărora îmi iaste poruncit nicidecum a nu arunca mărgăritariul. Da*r* mă nădăjduiesc că voiu afla întru tine pământ bun, cât şi sămânţa cuvântului vei priimi şi piatra cea fără de preţu vei vedea şi cu raza luminii te vei lumina şi vei aduce rod însutit. Că pentru tine multă osteneală am rădicat şi lungă cale am venit ca să-ţi // **201**[r] arăt ţie céle ce n-ai văzut şi să te învăţu céle ce n-ai auzit niciodată.

Iară Iosaf au zis cătră dânsul:

– Eu, cinstite bătrâne, cuprins de negrăită dorinţă ca să auz cuvinte noao şi bune; şi foc arde înlăuntru, în inima mea, aprinzindu-mă pre mine a şti oarecare întrebări de trebuinţă. Şi n-am aflat până acum om carele ar fi putut să-mi spuie mie de acéstea care am în mintea mea şi să mă povăţuiască pre mine la calea cea dreaptă. Iară de aşi fi aflat pre unul ca acela, apoi cuvintele céle auzite de la dânsul nu le-aş fi dat pasărilor, nici[74] hiiarălor, nici m-aş fi arătat pietros şi plin de spini, precum ai zis, ci le-aş fi priimit cu mulţămire şi le-aş fi păzit pre eale în inima mea. Iară tu, deaca ştii ceva de acest féliu, nu ascunde de mine, ci îmi spune mie. Căci, cum am auzit de tine că ai venit din pământ depărtat, îndată s-au bucurat sufletul mieu şi m-ai făcut cu bună nădéjde cum că voiu dobândi prin tine céea ce doresc. Pentru acéea te-am slobozit pre tine degrab la mine şi te-am priimit cu vesălie, atâta cât pre nimenea din cunoscuţii miei şi din cei ce au crescut împreună cu mine.

Iară Varlaam, deşchizind gura sa cea plină de darul Sfântului Duh, au început a-i spune lui pentru Unul Dumnezeu Carele au făcut toate şi pentru toate céle ce s-au făcut de la începutul lumii: pentru călcarea de poruncă a lui Adam şi pentru izgonirea lui din raiu, pentru strămoşi şi pentru proroci, apoi pentru întruparea Fiiului lui Dumnezeu din Preacurata Fecioară, pentru patimile lui céle de bunăvoie şi pentru înviiare, pentru Sfânta Troiţă şi pentru botezu, şi pentru toate tainele sfintei credinţă[75], precum pentru acéstea, pentru toate să scrie mai pre larg în *Istoria* Sfântului Ioan Damaschin. Că era Varlaam foarte înţălept şi iscusit întru *Sfânta Scriptură*. Şi pilde şi asămănări de lucruri / **201**[v] arătându-i cu povestiri frumoasă[76] şi cu sfătuiri dulci

---

72 Trimitere marginală la *Biblie*: ⲙⲁⲑ ⲅⲓ ⲅ (= Matei 13: 3).

73 ⲡⲣⲉ ⲁ scrise deasupra rândului.

74 ⲏ scris peste ⲡ.

75 Cf. Balmuş 2006, p. 99; Balmuş 2007, p. 312: *credinţe*.

76 Cf. Balmuş 2006, p. 99; Balmuş 2007, p. 312: *frumoase*

înfrumsățind cuvintele, au muiat ca ceara inima fiiului împăratului, carele, pre cât[77] mai mult povestea, pre atâta mai cu luare-aminte și cu dulceață îl asculta pre el. Iară la sfârșit au cunoscut fiiul[78] împăratului cum că acéea iaste piatra cea de mult prețu Hristos-Domnul, că au[79] strălucit lumină în sufletul lui și i-au deșchis[80] ochii minții lui, cât au crezut el fără de îndoială tuturor celor povestite de Varlaam. Și, sculându-să de pre scaunul său, s-au apropiiat cătră preaînțăleptul acela bătrân și, din bucurie cuprinzindu-l pre el, au zis:

– O, preacinstite întru oameni! Aceasta iaste, precum mi să pare, piatra cea fără de prețu pre carea[81] o ai ascunsă și nu o arăți pre ea fieșticăruia ce ar voi ca să o vază pre ea fără numai celor vrédnici, ale cărora sânt sânătoasă[82] simțirile céle sufletești, că iată, cum am priimit cuvintele tale[83] întru auzul mieu, au întrat[84] o lumină prea dulce în inima mea și acoperemântul cel greu al necazului, carele de multă vréme zăcea pre mintea mea, degrab s-au luat. Deci, de cuget eu acéstea bine, spune-m (rogu-mă), iară de știi ceva încă[85] mai bine, spune-mi.

Iară Varlaam, tinzind cuvântul, mai mult i-au spus: pentru moartea cea bună și pentru cea rea, și pentru înviiarea cea de obște a tuturor, și pentru viața cea vécinică, și pentru răsplătirea drepților, și pentru munca păcătoșilor. Și l-au adus pre el printr-acéle cuvinte la mare umilință și sfărmare de inimă, cât cu totul s-au umplut de lacrămi și au plâns din destul. Și au adaos a-i spune lui și pentru deșărtăciunea și nestatorniciia lumii aceștiia, și pentru lepădarea de dânsa, și pentru viața călugărească și pusnicească. Iară Iosaf toate cuvintele lui Varlaam ca pre niște pietri scumpe în vistierie așa le alcătuia în inima sa. Și atâta s-au îndulcit din vorba lui și l-au iubit pre el, cât nu voia a să mai despărți de dânsul, ci totdeauna poftea să-l aibă pre el împreună cu sine și să asculte învățăturile lui. Și l-au întrebat pre[86] el pentru // **202**[r] viața pusnicească, pentru mâncare și pentru îmbrăcăminte, zicând:

– Ce féliu iaste hrana ta și a celor ce sânt împreună[87] cu tine? De unde aveți haine și ce féliu sânt? Spune-m mie!

Iară Varlaam au zis:

– Hrana noastră iaste din rodurile copacilor și din verdețurile[88] céle ce cresc prin pustie. Iară deaca cineva din cei credincioși ne aduc noao puțină pâine, apoi pre acéea

---

77 Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 312: *precât*.
78 **ї** scris deasupra rândului.
79 Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 312: *i-au*, cu *i-* inexistent în manuscris.
80 Cf. Balmuș 2007, p. 313: *i-au deschis*.
81 Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 313: *care*.
82 Primul **ъ** scris deasupra rândului.
83 Scris: **тларе**.
84 Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 313: *au intrat*.
85 Cf. Balmuș 2006, p. 99; Balmuș 2007, p. 313: *încă* omis.
86 Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 313: *pre* omis.
87 Scris deasupra rândului.
88 Scris inițial: **вердецорилє**, apoi **о** corectat în **ѳ**.

o priimim ca pre cea trimisă din purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iară hainele noastre sânt din rufe de păr și din piei de oaie și de capră, cu totul vechi și mult cârpite, și[89] vara ș<i> iarna totuna. Iară această ha<i>nă cu care[90] sânt acoperit pre deasupra o am luat de la un mirean creștin pentru ca să nu fiu cunoscut cum că sânt călugăr, că de aș[91] fi venit aicea îmbrăcat cu hainele méle, apoi n-aș fi fost slobozit către tine.

Iară Iosaf au rugat pre Varlaam ca să-i arate lui hainele sale céle obicinuite, călugărești. Atuncea Varlaam, dezbrăcând haina cea mirenească, s-au arătat lui Iosaf vedére înfricoșată, că era trupul bătrânului cu totul uscat și înnegrit de arsura soarelui și numai piialea să ținea pre oasă, și cu oareșicare rufe de păr, rumpte și foarte aspre, era încins de la mijloc până la genunchi; asémenea[92] acestora avea și mantie în spate. Și s-au spăimântat Iosaf de o petrecere aspră ca acéea. Și, minunându-să[93] de acea răbdare mare, au oftat și au plâns și au rugat pre bătrânul ca să-l ia și pre el împreună cu sine, la o viață ca acéea pusnicească. Iară Varlaam au zis:

– Nu pofti acéea acum, ca nu cumva pentru tine să vie de la tatăl tău vreo răutate asupra fraților noștri, ci priiméște botezul și rămâi aicea, iară eu mă voiu duce singur. Și, când va voi Dumnezeu, vei veni și tu către mine. Că crez lui Dumnezeu cum că și în veacul acesta și în cel ce va să fie împreună vom viețui.

Iară Iosaf, lăcrămând, au zis:

– Deaca așa iaste voia Domnului Dumnezeu, dă-m dară Sfântul Botez și ia de la mi/**202**ᵛne[94] mulțime de aur, ca să duci fraților tăi, celor ce sânt în pustie, ca să le fie de hrană și de îmbrăcăminte.

Iară Varlaam au zis:

– Cei bogați dau celor săraci, iară nu cei săraci bogaților. Și cum tu, fiind sărac, voiești a ne da noao, celor bogați? Pentru că cel mai de pre urmă din frații noștri fără de asămănare iaste mai bogat decât tine. Da*r* mă nădăjduiesc spre îndurările lui Dumnezeu cum că și tu preste puțină vréme te vei îmbogăți cu acel féliu de bogăție. Iară când te vei îmbogăți, atunci vei fi scump și nedarnic.

Iară Iosaf n-au înțăles céle grăite. Deci i-au tâlcuit lui Varlaam așa: „Cei ce lasă pentru Hristos pre toate céle pământești, aciia să îmbogățăsc cu bunătăți cerești, iară darul cel mai mic ceresc iaste mai scump decât toate bogățiile lumii aceștiia”. Și au adaos Varlaam a zice și aceasta către Iosaf cum că „aurul să face pricină de păcat și pentru acéea ca pre un șarpe îl lepădăm pre el din sânul nostru, iară tu voiești să duc la frații miei pre șarpele acela pre carele ei l-au călcat cu picioarele”.

---

89 **ши** repetat.

90 **к** scris peste **н**.

91 Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 313: *aș*.

92 Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 313: *asămenea*.

93 Cf. Balmuș 2006, p. 100; Balmuș 2007, p. 314: *minunându-se*.

94 *mine* reluat pe fila următoare.

Deci au sfătuit Varlaam pre Iosaf ca să se gătească pre sine către Sfântul Botez. Și i-au poruncit lui să postească[95] și să se roage câteva zile. Iară el s-au dus de la dânsul și, mergând la un loc ascuns, s-au rugat lui Dumnezeu pentru dânsul. Iară a dooa zi iarăși au venit către el și l-au învățat multe de céle pentru Dumnezeu. Și în toate zilele veniia și-i spunea lui vestirile prorocilor și ale Apostolilor și propoveduiri ale sfinților părinți. Iară în zioa acéea întru carea vrea să-l boteze[96] pre el au făcut către dânsul acest féliu de învățătură, (zicând):

– Iată că voiești a priimi pecétea lui Hristos și a te însămna cu lumina féții lui Dumnezeu și a te face fiiu[97] lui Dumnezeu și besérică Sfântului și de viață făcătoriului Duh. Deci créde acum în Tatăl și în Fiiul și în Sfântul Duh și în Sfânta // **203**^{r} și de viață începătoarea[98] Troiță, carea[99] iaste slăvită în trei féțe[100] și întru o dumnezeire despărțită, adecă cu féțăle și cu osăbirea féțelor, iară cu ființa împreunată. Deci cunoaște pre Unul Dumnezeu, pre Tatăl nenăscut, iară pre Unul Domnul nostru Iisus Hristos născut, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut mai înainte de toți vécii. Că din Tatăl Cel bun s-au născut Fiiul Cel bun și din lumina cea nenăscută au răsărit lumina cea pururea[101] de o ființă și din viața cea adevărată au ieșit izvorul cel de viață[102] făcătoriu[103] și din sângură putérea Tatălui s-au arătat putérea Fiiului, Carele[104] iaste strălucirea slavei și cuvântul custat, din început fiind la Dumnezeu și Dumnezeu fiind, fără de început fiind și pururea de o ființă[105], prin carele toate s-au făcut[106] céle văzute și céle nevăzute. Și cunoaște pre Unul Duhul Sfânt, Carele din Tatăl purcéde Dumnezeu desăvârșit și făcătoriu de viață, Carele sfințéște întru acéeași voie fiind atotputérnic, pururea de o ființă întru a Sa față petrecând. Așadară, te închină Tatălui și Fiiului și Sfântului Duh, în trei féțe, cu osăbirile Sale și întru o dumnezeire. Că de obște[107] iaste dumnezeirea acestor trei și firea lor una le iaste și ființa una și o slavă, o împărăție, o putére[108] și o stăpânire

---

95 Scris: **съ сѣ постѣскъ**; cf. ms. BAR 3186, f. 14^{v}, ms. BAR 63, f. 76^{r}, ms. MP 79, f. 167^{r}: *să postească*.

96 Scris: **бѡтєзє**.

97 Cf. Balmuș 2006, p. 101; Balmuș 2007, p. 315: *fiiul*.

98 **а** scris deasupra rândului.

99 Cf. Balmuș 2006, p. 101; Balmuș 2007, p. 315: *care*.

100 Scris: **фъцє**, cu **є** scris peste **ъ**.

101 Scris inițial: **пррѡрѣ**, apoi peste primul **р** s-a scris **ѡ**.

102 **в** scris și deasupra rândului.

103 **а** scris deasupra rândului.

104 Trimitere marginală la *Biblie*: **евреи а г** (= Evrei 1: 3).

105 Trimitere marginală la *Biblie*: **Іѡан а в** (= Ioan 1: 2).

106 După acest cuvânt urmează un semn (cruce), care trimite la fragmentul din partea de jos a filei, scris, se pare, de altă mână, începând cu cuvântul *céle* și terminând cu cuvântul *Sfânt*, text omis inițial de copist.

107 Cf. Balmuș 2006, p. 102; Balmuș 2007, p. 315: *deobște*.

108 Scris deasupra rândului în locul cuvântului **стъпѫнире**, anulat prin ștergere.

de obște iaste Fiiului[109] și Sfântului[110], pentru că de la Tatăl sânt. Iară Tatăl Își are a Sa nenaștere, iară Fiiul naștere, iară Duhul purcédere. Deci acéstea așa le créde. Iară a ajunge chipul nașterii sau al purcéderii să nu te sârguiești, că neajunsă sânt, ci întru dreptatea inimii fără de toată ispitirea priimește cum că Tatăl și Fiiul și Sfântul Duh preste tot Una sânt, afară din nenaștere și din naștere și din purcédere. Și cum că Unul născut Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, și Dumnezeu s-au pogorât pre pământ pentru mântuirea noastră cu bunăvoința Tatălui și cu lucrarea Sfântului Duh și fără de să/**203**ᵛmânță s-au zămislit în pântecele Sfintei Fecioare Născătoarii[111] de Dumnezeu, Mariei[112]. Și fără de stricăciune s-au născut dintr-Însa și s-au făcut om desăvârșit, că, precum iaste Dumnezeu desăvârșit, așa s-au făcut și om desăvârșit, din doao firi, adecă din dumnezăiască și din omenească și în doao firi înțălegătoare, volnice și lucrătoare. Și dupre toate având săvârșire, după fieșticare osăbire și voie, și cuvânt, și stăpânire ținând[113]. Iară după dumnezeire, adecă și după omenire întru o închietură. Și acéstea fără de ispitire le priimește și nici într-un chip nu întreba a cunoaște cum S-au smerit pre Sine Fiiul lui Dumnezeu și S-au făcut om din sângele fecioresc[114] fără de sămânță și fără stricăciune. Sau în ce chip doao firi s-au făcut unite întru o închietură? Pentru că cu credința ne-am învățat a le ține pre acéstea care s-au dat noao din dumnezeieștile Scripturi. Iară chipul a-l înțălége[115] sau a-l grăi nu putem. Créde cum că Fiiul lui Dumnezeu S-au făcut om pentru milostivirea[116] milii. Și au priimit toate pătimirile firii omenești afară din păcat, că au flămânzit și au însătat și au dormit și S-au ostenit și S-au scârbit cu firea cea omenească. Și la moarte au fost adus, pentru păcatele noastre s-au răstignit și s-au îngropat și moarte au gustat. Iară cu dumnezăirea[117] au petrecut fără de patimă și neschimbat. Că nicidecum nimic[118] nu adăogim pătimire către firea cea fără de patimă, ci cu firea omenească cu carea[119] o au luat, cu acéea Îl mărturisim pre EL, cum că au pătimit și S-au îngropat, iară cu dumnezăiasca[120] putére[121] au înviiat din morți întru nestricăciune și S-au înălțat la ceriuri. Și iarăși va să vie cu slavă, să judece viii și morții și să răsplătească fieștecăruia cu dreaptă măsură după faptele lui. Că vor înviia morții și să vor scula cei ce sint în mormânturi.

---

109 **лѹи** scris deasupra rândului.
110 **лѹи** scris deasupra rândului.
111 Scris: **нъскътоpїй**.
112 Cf. Balmuș 2006, p. 102; Balmuș 2007, p. 316: *Măriei*.
113 Primul **ї** scris deasupra rândului.
114 Scris: **фечерескь**.
115 Cf. Balmuș 2006, p. 316; Balmuș 2007, p. 316: *înțeleage*.
116 Scris inițial: **милостире**, apoi peste **ре** s-a scris **ви**, adăugându-se, în rândul următor, **рѣ**.
117 Cf. Balmuș 2006, p. Balmuș 2007, p. 316: *dumnezeirea*
118 Scris deasupra rândului.
119 Cf. Balmuș 2006, p. 102; Balmuș 2007, p. 316: *care*.
120 Cf. Balmuș 2007, p. 316: *dumnezăiască*.
121 Trimiteri marginale la *Biblie*: **маѳ гї кз** (= *Matei* 16: 27); **апок кв вї** (= Apocalipsa 22:12); **Іѡан є ки** (= Ioan 5: 28).

Deci cei ce au păzit poruncile lui Hristos și întru dreaptă cre//**204**[r]dință s-au dus din lumea aceasta vor moșteni viața cea vécinică, iară cei ce s-au spurcat cu păcate și cei ce s-au abătut de la credința cea dreaptă[122] vor mérge în munca cea vécinică. Și să nu crezi cum că păcatul iaste oarecare ființă sau împărăție, nici să-l socotești pre acesta[123] a fi fără de început sau să fie așăzat de la sine-*ș* sau să-și fie luat începutul său de la Dumnezeu. Care lucru iaste cu necuviință, ci din faptele noastre iaste acesta, prin lucrarea diavolului, că dintru a noastră neluare-aminte au întrat întru noi, de vréme ce sântem noi sânguri de sine volnici, cu cuviință iaste ca, cu sfatul cel sângur volnic, să alégem sau binele, sau răul. Iară cătră acéstea mărturisește un botez din apă și din Duh întru iertarea păcatelor. Priimește împărtășirea Preacuratelor Taine ale lui Hristos, crezind cu adevărat cum că iaste Trupul și Singele lui Hristos[124] Dumnezeului nostru, pre carele le-au dat credincioșilor întru iertarea păcatelor. Pentru că în noaptea întru carea S-au vândut cu lége au așăzat sfinților Săi ucenici și Apostoli și tuturor celor ce era să crează întru Dânsul, zicând: *Luați, mâncați, acesta iaste Trupul Mieu, care să frânge*[125] *pentru voi, întru iertarea păcatelor* [126]. Așijderea, luând și păharul[127], au dat lor, zicând: *Béți dintru acesta toți, acesta iaste Sângele Mie<u>, Carele să varsă pentru voi, cum și pentru mulți*[128] *întru iertarea păcatelor. Aceasta să faceți întru pomenirea Mea*. Deci acel cuvânt lucrătoriu al lui Dumnezeu și Carele toate le face, cu putérea Sa lucrează și preface cu dumnezăiască[129] sf<i>nțirea cuvintelor și prin venirea Sfântului Duh; pâine și vinul punerii înainte întru[130] Trupul și Sângele Său și să dă întru sfințire[131] și luminare[132] celor ce să împărtășăsc cu credință. Și te închină cu credință și sărută cinstita închipuire a chipului lui Dumnezeu Cuvântul, Carele S-au făcut om pentru noi, socotind cum că vezi pre Însuși Făcătoriul în chip. Că așa au zis oarecarele din sfinți cum că „cinstea închipuirii tréce la chipul cel dintâi". Iară chipul cel dintâi iaste a Căruia fața[133] iaste închipuită, de la Carele și pricina să ia. Că, / **204**[v] privind spre icoana cea zugrăvită, trécem cu ochii minții cătră vedérea cea[134] adevărată a Aceluia al Căruia iaste chipul și cu bună-credință închinându-ne chipului Celuia Ce au luat asupra Sa trupul nostru. Nu facem Dumnezeu pre acea zugrăveală, ci chipul lui Dumnezeu Celui Ce S-au întrupat și S-au smerit pre Sine pentru noi până la chip

---

122 Peste slovele **ѣ** și **п** o pată de cerneală.
123 Scris inițial: **ачєла**, apoi peste **ла** s-a scris **сша**.
124 Textul *crezind cu adevărat cum că iaste trupul și singele* este scris pe marginea filei.
125 Scris: **фрѫнцє**.
126 Trimitere marginală la *Biblie*: **а кордаїкд** (= Corinteni 11: 24).
127 Cf. Balmuș 2007, p. 317: *paharul*.
128 Fragmentul *cum și pentru mulți* scris pe marginea filei.
129 Cf. Balmuș 2006, p. 103; Balmuș 2007, p. 317: *dumnezeiască*.
130 **трѵ** scris deasupra rândului.
131 **є** scris peste **ѣ**.
132 **и** scris deasupra rândului.
133 Cf. Balmuș 2006, p. 103; Balmuș 2007, p. 317: *față*.
134 Urmează: **лѵй** anulat prin ștergere; cf. Balmuș 2007, p. 317: *pea* pentru *cea*.

de rob cu poftă și cu dragoste îl sărută<m>. Așijderea și pre al Preacuratei Maicii Lui și pre ale tuturor Sfinților închipuiri cu acest obicéiu să le săruți. Așijderea te închină cu credință și chipului cinstitei și făcătoarei de viață Cruci și-l sărută pre el, pentru Cel Ce S-au spânzurat pre Dânsul spre mântuirea neamului nostru, Hristos Dumnezeu și Mântuitoriul lumii și Carele ne-au dat noao chipul acesta pentru biruință asupra diavolului, că să téme și să cutremură, nesuferind să vază putérea eii[135]. Întru unile ca acéste[136] porunci și cu o credință ca acea<s>ta te botezi. Deci da*r* păzéște-le pre acéstea neschimbate și nesmintite de tot eresul până la răsuflarea ta cea mai de pre urmă. Iară pre toată învățătura céea ce să împrotivéște aceștii credință fără de prihană să o urăști și streină de le Dumnezeu să o socotești a fi. Pentru că au zis Apostolul că,[137] *macar*[138] *și noi sau macar*[139] *înger din ceriu de va vesti voao mai mult decât céea ce am bineve<s>tit voao, anathema să fie*. Că nu iaste altă bunăvestire, nici altă credință, afară din cea mărturisită de Apostoli și vestită de purtătorii de Dumnezeu Părinți pre la féliuri de soboară și dată soborniceștii Beséreci.

Acéstea zicând Varlaam și învățându-l[140] pre el simvolul credinții, cel așăzat la Soborul cel din Nicheea[141], l-au botezat, în numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, în scăldătoarea apei carea era în grădina lui. Și au venit preste dânsul darul Sfântului Duh și, întrând[142] în cămara lui, au săvârșit Dumnezeiasca Liturghie și l-au împărtășit pre el cu Preacuratele și făcătoarele de viață // **205**^{r} Taine. Și s-au bucurat amândoi cu duhul, înălțând slavă lui Dumnezeu. Și, învățându-l pre el bătrânul cum să cuvine lui a viețui după botezu și spuindu-i toate faptele céle bune, s-au dus de la dânsul la gazda sa. Iară păzitorii și slugile lui Iosaf să mira, văzând pre bătrânul adesăori întrând cătră fiiul împăratului. Iară unul dintr-înșii, carele era mai mare, cu numele Zardan, pre carele, ca pre un mai credincios și mai cu priință, l-au fost pus împăratul preste palaturile fiiului său, au zis cătră Iosaf:

– Bine știi, o, stăpâne, cât mă tem de tatăl tău și cât sânt de credincios lui! Și pentru acéea m-au pus pre mine, ca pre o slugă mai credincioasă, ca să-ți slujăsc[143] ție. Iară acum, văzind pre streinul acesta întrând adesăori cătră tine și vorbind, mă tem: oare nu cumva iaste din credința creștinească, asupra căriia foarte vrăjmășuiaște tatăl tău și mă voiu afla eu vinovat judecății de moarte? Deci sau spune de aceasta împăratului,

---

135 Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *ei*.

136 Scris: **ачѣстѣ**.

137 Trimitere marginală la *Biblie*: **гал**: **а: и** (= Galateni 1: 8).

138 Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *măcar*.

139 Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *măcar*.

140 Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *avându-l*.

141 Scris: **никєѫ**. Primul Sinod Ecumenic, cunoscut și ca Primul Conciliu de la Niceea, a avut loc la Niceea (astăzi Iznik, Turcia) în anul 325 d. H. și a instituit regula pentru toate Sinoadele Ecumenice ulterioare, punând bazele dogmatice și canonice ale acestei religii.

142 Cf. Balmuș 2006, p. 104; Balmuș 2007, p. 318: *intrând*.

143 **л** scris peste **п**.

sau de acum încetează de a mai vorbi împreună cu dânsul, sau mă gonéşte pre mine de la faţa ta, ca să fiu eu fără de prihană.

Iară Iosaf au zis cătră dânsul:

– Mai înainte de toate, să facem aceasta, o, Zardane: şăzi tu ascuns[144] după perdea şi ascultă vorbele lui céle cătră mine şi atuncea îţi voiu spune ţie ce să cuvine a face.

Deci, vrând să între[145] Varlaam în palat, au băgat Iosaf pre Zardan înlăuntru după perdea şi au zis cătră bătrânul:

– Mai adu-mi aminte iarăş de învăţăturile tale pre scurt pentru ca mai tare să se înrădăcineze în inima mea.

Iară Varlaam[146], luând cuvânt, multe au grăit cătră dânsul pentru Dumnezeu şi pentru buna credinţă şi pentru bunătăţile céle ce vor să fie şi pentru muncile céle vécinice. Şi, vorbind vréme destulă, s-au sculat şi au făcut rugăciune şi s-au dus la gazda sa. Iară Iosaf, chemând pre Zardan şi ispitindu-l, au zis:

– Auzit-ai ce-m vorbéşte acest bătrân mincinos / **205**ᵛ şi cum să ispitéşte să mă înşale pre mine cu cuvintele sale şi să mă lipsască de vesăliia împărătească şi de îndulcirea eii şi să mă ducă cătră un Dumnezeu strein?

Iară Zardan au zis:

– Nu mă ispiti, stăpâne, pre mine, robul tău, că[147] ştiu bine cum că au întrat adânc în inima ta cuvintele bărbatului acestuia, măcar că şi noi ştim cum că mărturisirea aceasta adevărată iaste. Ci, de când au rădicat tatăl tău goană cumplită asupra creştinilor, de atuncea au perit această credinţă, carea, deaca ţi s-au arătat ţie bine plăcută şi deaca poţi a purta a<s>primea şi osteneala eii, bine să se îndrepteză voia ta. Dară eu ce voiu face? Carele nici pociu a căuta cu ochii spre o viaţă ca acéea aspră şi cu ostenéle. Iară de frica împăratului slăbéşte inima mea, neştiind ce voiu răspunde lui pentru că am slobozit pre bărbatul acesta de au întrat la tine.

Iară Iosaf au zis cătră dânsul:

– Eu, pentru priinţa ta cea multă ce ai cătră mine şi pentru slujba cea cu credinţă neaflând oarecare răsplătire mai bună, cu sângură aceasta am vrut a-ţi răsplăti, adecă m-am sirguit a-ţi arăta ţie această bunătate negrăită, pentru ca să cunoşti pre Ziditoriul tău şi să crezi întru Dânsul, că m-am nădăjduit că, cum vei auzi învăţătura cea dreaptă, îndată o vei iubi pre ea şi vei urma eii împreună cu mine. Da*r*, precum văzu, au mînţit nădéjdea mea, pentru că eşti împietrit la inimă şi nu voieşti a cunoaşte adevărul. Însă să-mi împlineşti o dorinţă: să nu spui tatălui mieu de aceasta până la o[148] vréme cuviincioasă. Că, de-i vei spune lui acéstea, altă nimic nu vei face fără numai vei înfăşura sufletul lui cu[149] scârbă şi cu necaz.

---

144 **к** scris peste **п**.

145 Cf. Balmuş 2006, p. 105; Balmuş 2007, p. 319: *să intre*.

146 Scris: **ворлаам**.

147 Cf. Balmuş 2006, p. 105; Balmuş 2007, p. 319: *căci*.

148 Scris deasupra rândului.

149 Urmează: **снжр**, anulat prin ştergere.

Iară a doao zi, viind Varlaam către dânsul, au început a grăi pentru ducerea sa (înapoi). Iară Iosaf, neputând răbda despărțirea, să întrista[150] cu sufletul și își umplea ochii săi // **206**^{r} de lacrămi.

(*Va urma*)

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova.

Primit: 24.02.2026
Acceptat: 20.05.2026

[150] Scris inițial un cuvânt ilizibil.